

НАРОДНІ ІКОНИ НА ШКЛІ

Один із унікальних видів українського народного мистецтва - це малювання на шклі, особливо малювання ікон на зворотній стороні шкла. Ця мистецька техніка була популярною в 19-тому та початку 20-ого століть на Гуцульщині, Покутті, в деяких районах Поділля та на Буковині.

Малювання на шклі було відоме в стародавні часи – у Візантії та Римі. І, на основі цих давніх традицій у центральній Європі, розвиток та популяризація цього виду мистецтва почалась у 18-ому столітті. Цією технікою користувались як професійні мистці так і народні умільці. Головні центри малювання на шклі були в Словаччині, Польщі і Румунії. Звідти це мистецтво поширилося у райони українських Карпат, Поділля та Буковини. Тематика картин на шклі в Україні завжди була релігійною – це були ікони на шклі.

Народне малювання на шклі належить до категорії наївного, або,

так званого, примітивного мистецтва. Протягом довгих років мало хто цікавився цим наївним мистецтвом. У ранньому 20-ому столітті мистці-модерністи, такі як Пікассо та ін. мистецтвознавці та науковці звернули увагу на наївне мистецтво. Вони побачили в ньому мистецькі якості, почали вивчати його і дали йому гідну мистецьку вартість. В Україні

першим, хто звернув увагу і поширив зацікавлення народним малюванням на шклі був Іларійон Свенціцький - перший директор Національного Музею (тепер Музей Шептицького) у Львові.

У колекції нашого Музею ми маємо 6 ікон на шклі з Гуцульщини. Їх у 30-х роках для музею дістав о. Лев Чапельський - перший куратор нашого музею.

У більшості, народні ікони на шклі були призначені для хатнього (не церковного вжитку) та іноді для придорожніх капличок. Хатні ікони - чи то на дереві, на папері, чи на шклі розвішувались у головному куті хати - місці, де відбувалися найважливіші родинні та святкові події. Ікони на шклі прикріплювались до стіни під певним кутом. За образи клали важливі родинні документи та лікувальне зілля, бо вірили в його чародійну та лікувальну силу. Ікони на шклі були більш популярними, ніж ті, що були на дереві чи папері, бо вони завжди зберігали свіжість, світлість та блискучість, навіть у слабо освітленій свічкою хаті.

Зображеннями на іконах у нашій колекції є Мати Божа-Провідниця (Одигітрія) з Дитятком Ісусом, Мати Божа Покрова, Свята Варвара, Святий Юрій, Ісус Христос та Іван Хреститель в дитячому віці з трьома Єрархами, Розп'яття з Пристоячими, Св. Юрій з однієї сторони та Мати Божа Провідниця з другої.

Народні малярі на шклі не були вишколені, але талановиті особи. Для своїх праць вони використовували прототипи ікон, які бачили по церквах. Проте, вони ніколи сліпо не копіювали, а часто вкладали свої власні мистецькі смаки, своє власне розуміння Біблійних

оповідань, свою творчу фантазію і технічне вміння. Колоритність та орнаментальні мотиви на цих іконах часто відображали характер їхнього оточення. Хоча ці ікони зображали релігійну тематику, вони відрізнялися від канонічно признаної церковної іконографії. Часто вони виявляли народні традиції, поняття та смаки.

Домінуючий колір у народних іконах на шклі – це променисто-червоний із незначними додатками синього, зеленого і дрібки жовтого. Рисувальна лінія – контури образу – була завжди виконана чорним кольором. Обличчя, руки та відкриті частини тіла були крейдово-білі. Деякі елементи, такі як авреоля, глобус були позолочені сухозлоттю. Сухозлотть в народі була дуже важливим елементом у весільних традиціях. Нею золотили листочки барвінку на весільному вінку молоді, також золотили частково весільний коровай, деревце тощо. Сухозлотть купували на ярмарках, куди її привозили торговці.

Мати Божа на шкляних іконах завжди коронована. У народнім розумінні – королева, а в цьому випадку Королева Небес мусить мати корону. З під корони спадає прекрасна шаль – омофор, який Мати Божа простягає над людьми, охороняючи їх від всякого зла. На нашій іконі шаль-омофор Матері Божої прикрашений розкішним рослинним орнаментом, що нагадує квітчасту хустину селянки, якою вона пов'язувала голову.

У народній традиції тільки дівчата мали право носити вінок на голові та пишатися волоссям, заплетеним в косу. На нашій іконі Святої Варвари бачимо саме це – вона коронована, але тому, що була дівцею, її голова покрита квітучим вінком та розкішно вкладеним навколо голови волоссям. Свята Варвара в українській традиції була покровителькою жіноцтва, жіночої порядності та дівочих чеснот. У кожній із шести ікон нашої колекції можемо знайти традиційні

елементи.

Народне малювання на шклі швидко почало підупадати у 20-их роках 20-го століття. Завдяки Іларійону Свенціцькому та мисткині Ярославі Музиці не тільки зацікавлення, але й відродження цієї техніки малювання в кінці 30-их років, а після Другої Світової Війни в 50-их та 60-тих роках поширилось між професіоналами. Твори на шклі професійних мистців уже не мали релігійного характеру, але були переповнені тематикою з народного побуту та історичних подій.

У діяспорі, між українцями в Америці, ми можемо гордитися мисткинею українського походження – Ярославою Сурмач-Миллс, яка відродила мистецтво малювання на шклі у 50-их роках 20-го століття в Америці. Цьому виду мистецтва вона присвятила все своє життя, зображаючи українські традиції, повір'я та життя українського селянина, базуючись на оповіданнях, які чула від своєї матері. Вона про це так сказала: "З якоїсь кольорової кишеньки моєї підсвідомості ці маленькі селяни почали викочуватися на шкло і укладатися в сцени моєї дитячої уяви." Багато її творів на шклі репродуковані на картках, які ще сьогодні можна придбати.

Малювання на шклі – це багатозначне та оригінальне явище в українській народній культурі, вивчення та збереження якого є надзвичайно важливим.

Любов Волинець

